

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

Köszöntő

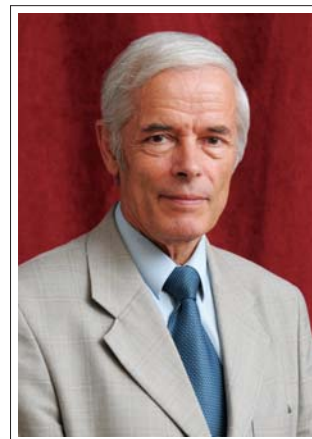
A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 1826 óta szolgálja a tudományt és a kultúrát. Az itt őrzött több mint 2,2 millió dokumentum – közöttük Széchenyi István kézzel írt naplói, Körösi Csoma Sándor tibeti jegyzetei, Bolyai János *Appendixe* – az ország egyik meghatározó fontosságú gyűjteményévé emeli. A pótolhatatlan kincseket legjobb tudásunk szerint óvjuk és tesszük közkincsé, emellett alkalmazkodunk az információs társadalom gyorsan változó igényeihez.

„Az intézmény szelleme megköveteli, hogy hűen őrizzük a múlt emlékeit, ugyanakkor felkészülten, rugalmasan és felelősséggel forduljunk a legújabb információs technológiák irányába.”

Minden lehetséges eszközzel követjük a könyvtárak elektronizálásának nemzetközi folyamatait, anyagi lehetőségeinkhez mérten építjük ki és ajánljuk fel látogatóink számára az egyre gyarapodó és egyre összetettebbé váló elektronikus szolgáltatásokat. A Könyvtár igénybevétele fokozatosan változó képet mutat, eltolódik a személyes látogatástól a honlapon keresztül megvalósuló távhasználatig. Az intézmény szelleme megköveteli, hogy hűen őrizzük a múlt emlékeit, ugyanakkor felkészülten, rugalmasan és fele-

lősséggel forduljunk a legújabb információs technológiák irányába. Miközben teljes erővel igyekszünk megfelelni a XXI. század kihívásainak, nagy súlyt fektetünk látogatóink szellemi közösségének építésére is. Agora programunk rendszeresen jelentkezik előadásokkal, kiállításokkal és egyéb rendezvényekkel, a Könyvtár barátainak köre egyre bővül. Bár folyamatosan kisebb-nagyobb finanszírozási problémákkal kell szembeesnünk, bízunk benne, hogy sikerül fenntartani az igényesség és az önzetlen szolgáltatások légkörét. Nyitva állunk mindenki előtt. Könyvtárhasználati szabályzatunk azt a célt szolgálja, hogy egyszerre biztosítsuk az állomány védelmét és a nyilvánosságot. Reméljük, hogy kiérdemeljük bizalmukat, hozzásegíthetjük Önöket a tudomány és a kultúra megismeréséhez és műveléséhez.

Szeretettel látjuk Önöket, kedves Olvasók!

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Náray-Szabó Gábor'.

Náray-Szabó Gábor
főigazgató

Az Akadémiai Könyvtár 185 éve

Az 1825 novemberében megalapított Magyar Tudományos Akadémiát és alig fél évvel később létrehozott könyvtárát a hazafias bőkezűség hívta életre a haladás és a művelt nemzeti polgárság fejlődésének elősegítésére. A Tudós Társaság első alapszabályában lefektetett fő célja a magyar nyelv ápolása volt, új tudományos és szépirodalmi művek közzétételének és fontos külföldi szakmunkák magyarra fordításának támogatásával, a magyar és magyar vonatkozású oklevelek, kéziratok felkutatásával, megszerzésével és megjelentetésével, továbbá nyelvészeti kutatások elindításával. Célkitűzései között a nyelvápolás mellett pályázatok meghirdetése, a legjobb kiadott művek jutalmazása, kéziratok, folyóiratok és évkönyvek kiadása is szerepelt. Mindezeknek a feladatoknak az ellátásához szükség volt saját, külön könyvtár létesítésére.

A pozsonyi országgyűlés alsótáblájának 1826. március 17-i ülésén Szatmár vármegye követe közvetítette gróf Teleki József (1790–1855) – az Akadémia leendő első elnöke – és családja elhatározását, hogy a „Magyar Tudományos Intézetnek” ajánlják fel közel 30.000 kötetes könyvtárukat. Az országgyűlési jegyzőkönyvben olvasható alapító okirat a következőképpen indokolja, hogy a Tudós Társaságnak miért kell önálló könyvtár, miért nem támaszkodhat a Pesten már működő két nagy tudományos bibliotékára:

Hogy a nemzeti nyelv előmozdítására és ez által a tudományok művelésére felállítandó [...] Tudós Társaság a maga feladatának a rábizottakban ohajtott eredménnyel meg bírjon felelni, nagy mennyiségű irodalmi segélyekkel, első sorban pedig nagyobb könyvgyűjteményekkel látandó el. Nem tagadhatom

ugyan, hogy a Nemzeti Muzeum [...], valamint egyszersmind a pesti kir. tud. egyetem könyvtára ebben a tekintetben szép eszközökben bővelkednek; azonban saját rendeltetésénél fogva kiváltképen Magyarországra korlátozva, emez a szükséges pénzalap hiánya miatt szűkebb korlátok közé szorítva, az emberi ismeretek óriási mezején mindmaig sok kívánni valót hagynak fenn. – Ennélfogva alólírott és érdekelt feleim főképp ettől a szemponttól, de egyszersmind a közjó előmozdításának vágyától indíttatva és a Haza iránti legédesebb szeretettől lelkesítve, a mi jelentős könyvtárukat [...] a nevezett társaságnak és a haza összes polgárainak használatára szenteltnek és felajánlónak határoztuk [...]

gr. Teleki József

Bár a Könyvtár 1831-ben, az Akadémiával egyszerre kezdte meg működését, a Teleki-könyvtár átadására csak 1844-ben kerülhetett sor. A gyűjteményt sokáig nem tudták megfelelően elhelyezni, ezért hosszú ideig a Teleki család Szervita téri palotájában maradt. Végül a szükséges rendező és feldolgozó munka után a mai Petőfi Sándor utca 3. sz. alatti Trattner–Károlyi házban nyitotta meg kapuit az Akadémia tagjai és más tudósok számára. A Könyvtár 1844. december 23-i megnyitására írta Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című költeményét. Az Akadémia Könyvtárának első, a Telekiek által kinevezett vezetője (főkönyvtárnoka) Hunfalvy Pál (1821–1888) lett 1850-ben. Ekkorra elkészült a Teleki-könyvek katalógusa, s már 50–60 ezer kötetet számlált a gyűjtemény, amelynek korszerű működési elveit, használatát először Toldy Ferenc (1805–1875) titoknak szabályozta 1848-ban kiadott könyvtári *Utasításával*. A főkönyvtárnok vezetésével új, egységes szakrendszer és katalógusrendszer felállítására került sor.

Az intézmény történetében kiemelkedő fontosságú az 1865-ös esztendő, amikor Friedrich August Stüler (1800–1865) tervei alapján felépült az Akadémia palotája, melynek földszintjén a könyvtár is megfelelő helyet és felszerelést kapott. Külföldi könyvek és folyóiratok vásárlása, a különböző tudományos társaságokkal, akadémiákkal létesített cserekapcsolatok és a magyar kötelezpéldányszolgáltatás biztosította az általános gyűjtőkörű állomány kiépítését. A Könyvtár megalapítása után megkezdődött a Kézirattár kialakítása, de csak 1865-ben lett önálló gyűjtemény Rómer Flóris (1815–1889) régész, művészettörténész vezetésével.

1865-ben jött létre a Könyvtári Bizottság, melynek elnöke Toldy Ferenc, tagjai pedig Arany János, Budenz

Hunfalvy Pál

József, Horváth Cyrill, Hunfalvy Pál, Jedlik Ányos, Pauler Tivadar, Petzval Ottó és Wenzel Gusztáv lettek. 1869-ben, Eötvös József kultuszministersége idején határozták meg először a Könyvtár gyűjtőkörét. E szerint a Könyvtár gyűjti a külföldi tudós egyesületek, intézetek kiadványait, a legfontosabb tudományos folyóiratokat, szótárakat, nyelvészeti és irodalomtörténeti munkákat, enciklopédiákat és kézikönyveket, valamint a fontosabb monográfiákat.

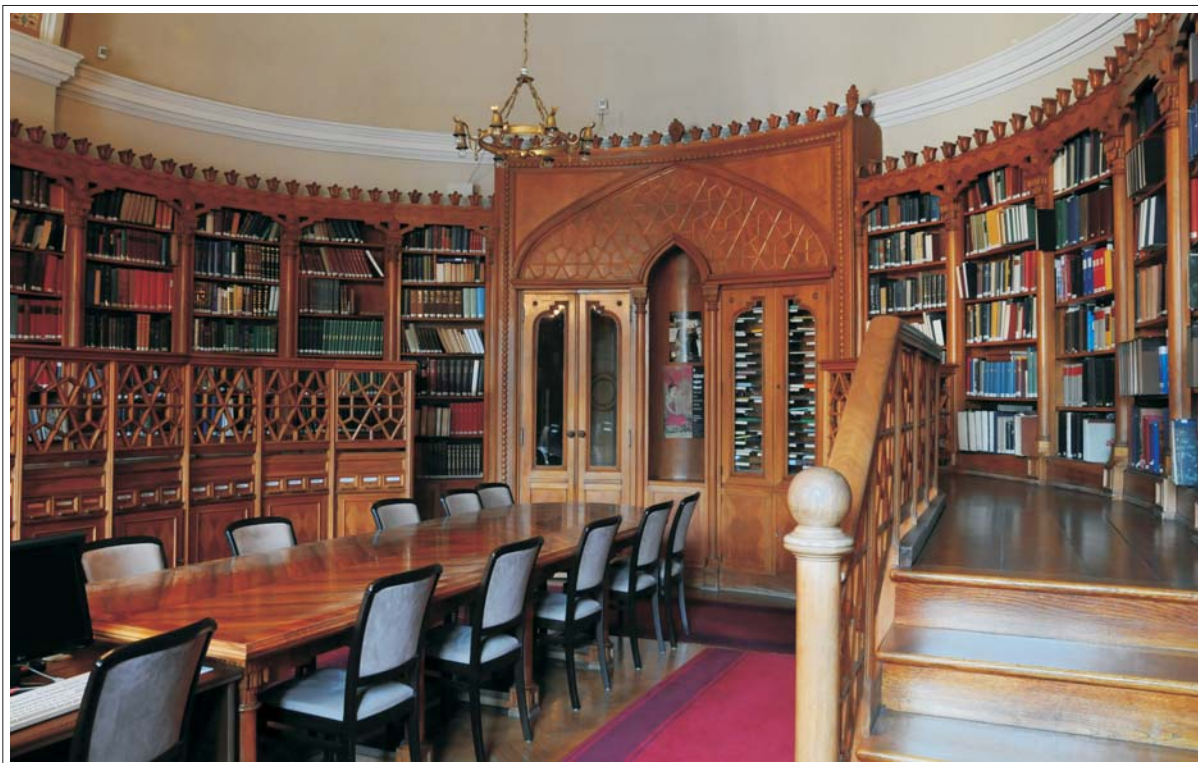
A Könyvtár egyenletes fejlődésének az I. világháború vetett véget. A cserekapcsolatok szinte teljesen megszakadtak, a háborút követő infláció miatt értékét veszítette az Akadémia alaptőkéje, és alig működött a

A Könyvtár régi olvasóterme az Akadémia palotájában

csere alapjául szolgáló könyvkiadás. Az állomány-fejlesztő munkára a pénzhiány és a háborús körülmények kedvezőtlenül hatottak, amit az 1929-ben az Akadémiára került Vigyázó Ferenc-hagyaték (17 ezer kötetes könyv- és ritkaságyűjtemény) is csak részben tudott ellensúlyozni. Az intézmény az erőfeszítések ellenére sem tudta megőrizni korábbi színvonalát. A II. világháborúban az állomány csak kisebb károkat szenvedett, így az épület helyreállítása után azonnal újraindulhatott a munka. Az Akadémia 1949. évi átszervezését követően a Könyvtár egyik fő funkciója az Akadémia keretei között folytatott kutatások háttérének biztosítása lett.

Sok évtizednyi tervezés és várakozás után, 1951-ben jött létre Könyvtárunk másik nemzetközi hírű különgyűjteménye, a Keleti Gyűjtemény. A magyarok számára a Kelet mindig többet jelentett egyszerű földrajzi fogalomnál, hiszen a keleti származás tudata benne élt népünkben. A XIX. században Európa-szerte virágzott a keletkutatás, s ez ösztönzően hatott arra, hogy Magyarországon is tudományos alapossággal vizsgálják a kérdést. A Keleti Könyvtár az Akadémia palotájának földszintjén nyílt meg, s ettől kezdve az orientálistika alapkönyvtára Magyarországon. Megformálása, beleértve az olvasóterem keleties hangulatú kialakítását, elsősorban Rásonyi László

A Keleti Gyűjtemény olvasóterme

(1899–1984) turkológus érdeme, aki 1951–61 között állt a gyűjtemény élén.

1981-ben hazánkban az elsők között a Könyvtárban kezdődött el a számítógépes szakirodalmi téma- és idézettségfigyelés, s ehhez kapcsolódóan a tudomány-metriai kutatás. A sokasodó feladatok, a nagy ütemben gyarapodó állomány már az 1960-as években elhelyezési gondokat vetett fel, amelyre megoldást csak egy önálló épület hozhatott. Több meg nem valósult terv után az 1863–64-ben épült Arany János utca 1. sz. alatti volt akadémiai bérházat építették át könyvtárrá 1985–88 között. A Könyvtár új épülete 1988 novemberében nyílt meg az olvasók előtt. A különgyűjtemé-

nyek továbbra is az Akadémia palotájában maradtak. A következő évtizedekben a számítástechnika és az internet térhódításával a könyvtári munka és a szolgáltatások is jelentősen átalakultak. 1992 óta épül az online katalógus, az ezredfordulótól pedig egyre több elektronikus tartalom lát napvilágot, háttérbe szorítva a nyomtatott folyóiratokat. Az országos EISZ-program keretében és saját előfizetés révén számos nemzetközi online adatbázis vált elérhetővé az olvasótermekben. A Könyvtár fő törekvése, hogy a hagyományos dokumentumok mellett a kutatásban mind fontosabb elektronikus források beszerzésével sokoldalúan gyarapítsa állományát, s ezzel alapítójához méltó módon szolgálja a hazai tudományos kutatást és művelődést.

A GYŰJTEMÉNY

A Kézirattár és Régi
Könyvek Gyűjteménye

- A modern könyv- és folyóirat-gyűjtemény

Kéziratok és hagyatékok

- Régi és ritka könyvek

A Keleti Gyűjtemény

- A mikrofilm- és fényképgyűjtemény

A modern könyv- és folyóirat-gyűjtemény

Közel két évszázados története során az MTA Könyvtára összesen 2,3 milliónál több könyvtári egységet számláló állománya nemcsak vásárlás útján, hanem a hazai és külföldi tudományos intézményekkel, akadémiaikkal, partnerkönyvtárakkal kialakított gyümölcsöző cserekapcsolatok révén is gyarapodott. 1833-ban kiadott első évkönyvét az Akadémia e sorok kíséretében küldte el a külföldi tudós társaságoknak:

A magyar tudós társaság évkönyveinek első kötetét Uraságtoknak azon érzéssel küldi meg, mely az egész emberiséget, tudományok és művészségek szeretete által köz lelki atyafiságos nagy egyesületbe vonja.

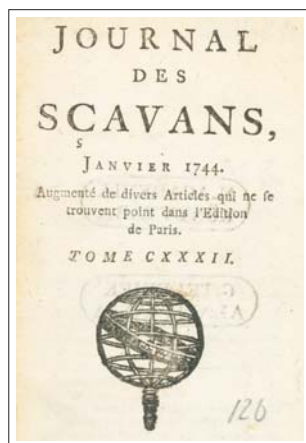
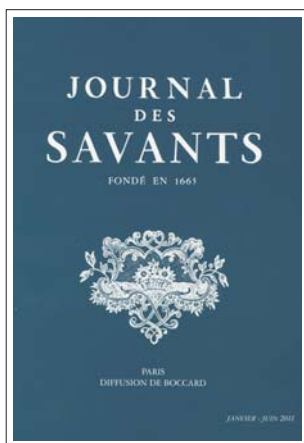
Az ennek nyomán kibontakozó kiadványcsere kezdetektől fogva tudomány- és művelődéspolitikai célokat is szolgált, hazai tudományos eredményeink bemutatását a nagyvilágban. Az 1980-as években 80 ország mintegy 1600 tudományos intézményével állunk cserekapcsolatban. Habár napjainkra ez a szám a felére csökkent, nagyrészt e kapcsolatoknak köszön-

hető rendkívül gazdag folyóirat-állományunk kialakulása, s az, hogy elsősorban tudományos monográfiákból álló könyvgyűjteményünk nyelvileg igen sokszínű, és számos egyedi kiadványt tartalmaz.

Könyvtárunknak alapításától fogva egészen a jogszabályok 1997-es változásáig kötelezpéldány-joga volt; azóta vétellel – részben az Országos Dokumentumellátási Rendszer támogatásával – igyekszünk beszerezni a hazai kiadványokat.

Gyűjtőkörünk némiképp szűkült a 90-es években; ezt ellensúlyozzák a természettudományok terén az elektronikus források. Az MTA Könyvtára mint országos tudományos szakkönyvtár továbbra is a teljesség igényével gyűjti a klasszika-filológia, a világirodalom története, a nyelvtudomány és az orientálistika szakirodalmát. Gyűjtőkörébe tartoznak a külföldi tudományos akadémiák kiadványai, a tudománytörténeti munkák, a bölcsész- és társadalomtudományok referenz- és enciklopédikus művei. Könyvtárunk a kezdetektől gyűjti az Akadémia kiadványait, köztük az akadémiai folyóiratok teljes körét.

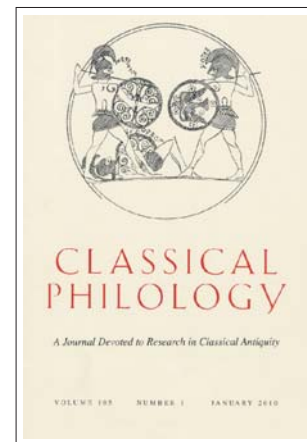
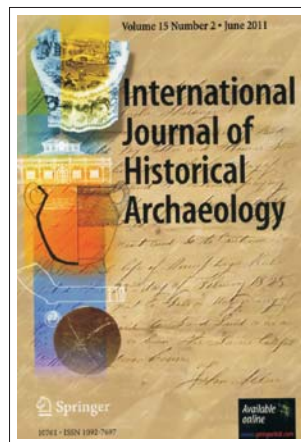
Az eredetileg tudományzakok szerint rendszerezett könyvállományt 1950-től új raktári rendben állították fel a kor követelményeinek megfelelően. Az 1850 után megjelent hazai és az 1800 utáni külföldi könyvek a modern gyűjteményben maradtak. (A korábbi kiadványok és egyes ritkaságok a Régi Könyvek Gyűjteményébe kerültek, az orientálistikai tárgyú könyvek és folyóiratok a Keleti Gyűjteményben található.) Több mint 1.5 millió kötetet számláló könyvállományunk és a folyóiratok teljes gyűjteménye, mely

jelenleg mintegy 2800 kurrens címet tartalmaz, a központi könyv- és folyóirat-olvasóteremben használható.

E hatalmas dokumentumállományban többféle katalógusrendszer segíti a tájékozódást. A XIX. század közepén elődeink az ún. müncheni katalogizálás szerint, kézirásos katalóguslapokon kezdték meg a gyűjtemény feldolgozását; ez a dobozokban tárolt katalógus ma is használatos. 1950-től 1992-ig épült a hagyományos cédulakatalógus, amely szerzői betűrendes, szakrendi és sorozati részből áll. 1992 óta számítógépes katalogizálás folyik Aleph integrált könyvtári rendszerben. Az új szerzemények mellett a régebbi állomány adatai is bekerülnek az online katalógusba, mely jelenleg több mint 400.000 rekordot tartalmaz.

A hagyományos, nyomtatott dokumentumok mellett számos teljes szövegű online adatbázis érhető el a könyvtár számítógépes hálózatán. Olvasóink körében igen népszerű és keresett az EBSCO (mely több nagy adatbázis közös szolgáltatója), a JSTOR, a Project MUSE, a Literature Online, melyeken keresztül több tízezer igényes nemzetközi szakfolyóirat lektorált cikkei kereshetők és tölthetők le akár percek alatt. Az adatbázisokon kívül mintegy 200 egyedi előfizetésű online folyóiratot használhatnak könyvtárunkban az ide látogatók. A természettudományok két vezető folyóirata, a *Science* és a *Nature* is elérhető elektronikusan. Előfizetett bibliográfiai adatbázisaink közül kiemelendő az *ISI Web of Science*, amelyben hivatkozások, idézettségi adatok segítik a pontosabb tájékozódást egy-egy kutatási témában. Az ókortudománnyal foglalkozók munkáját könnyíti meg a nagy múltú *L'Année philologique* könnyen kereshető online változata. E-könyvgyűjteményünkben, mely 700-nál

több „kötetet” tartalmaz, tematikus összeállítások és jelentős referenzművek szerepelnek (pl. *Brill's New Pauly*, *Oxford English Dictionary*, *Encyclopedia of Language and Linguistics*). Olvasótermünkben érhető el több mint 700 elektronikus adathordozónk is (CD-ROM, DVD stb.). Elektronikus katalógusunkhoz kapcsolódó új szolgáltatás a MetaLib keresőfelület, mellyel nemcsak a Könyvtár katalógusában, hanem akár több előfizetéses adatbázisban és egyéb külső elektronikus forrásokban kereshetünk egyszerre.

Gyűjteményszervezési Osztályunk szívesen fogadja olvasóink könyvbeszerzési javaslatait és lehetőségeihez mérten teljesíti azokat.

A könyvtárunkat támogatni kívánóknak szól *Legyen a Könyvtár mecénása!* kezdeményezésünk: külföldi kiadványokat tartalmazó listákon olyan értékes művek szerepelnek, amelyeket anyagi források híján eddig nem tudtunk beszerezni. Mecénásaink e listáról választhatják ki, mely könyv megvásárlásával, „örökbe-fogadásával” gazdagítanak könyvtárunkat.

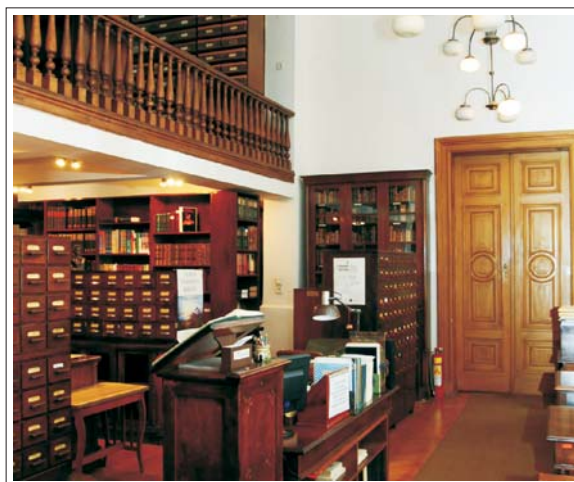
A KÉZIRATTÁR ÉS RÉGI KÖNYVEK GYŰJTEMÉNYE

Régi és ritka könyvek

A gyűjtemény alapját az 1501 előtt nyomtatott ősnymotatványok és az 1711 előtti régi magyar könyvek képezik, amelyek számára a Könyvtár palotába költözésekor külön szakcsoportot hoztak létre *Incunabula* és *Régi magyar irodalom* néven.

Az ősnymotatványok jelentős része (356 kötet) a Teleki-alapítvány révén jutott a Könyvtár birtokába. Az alapító elnök ezt a gyűjteményt további vásárlásokkal gyarapította, melyek között Kresznerics Ferenc nyelv-tudós könyvtára a legjelentősebb. A magánemberek és intézmények ajándékaival a XIX. század végére mintegy 500 tételesre nőtt kollekciónak első nyomtatott katalógusa – Hellebrant Árpád munkája – 1886-ban jelent meg. A következő években – elsősorban Ráth György és Vigyázó Ferenc végrendeletének köszönhetően – több mint kétszeresére duzzadt a gyűjtemény, melynek jelenlegi rendjét Csapodi Csaba (1910–2004) szervezte meg a II. világháború után. A második legnagyobb hazai *incunabulum*-állomány közel 1200 darabból áll, ebből 8 unikum. Az ősnymotatványok betűrendes, időrendi és szakkatalógus segítségével kutathatók; elektronikus és nyomtatott katalógusuk rövidesen elkészül.

A régi magyar könyvek *Magyar theca* néven a Teleki család gyűjteményében is külön csoportot alkottak. Lelkes hazafiak ajándékaival ez a szak már az alapítást

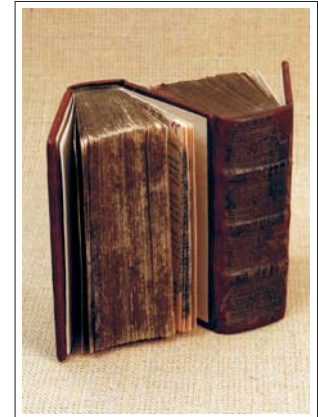

XI. János pápa. *Copulata omnium tractatum ...* ([Köln], 1493) [Inc. 185]

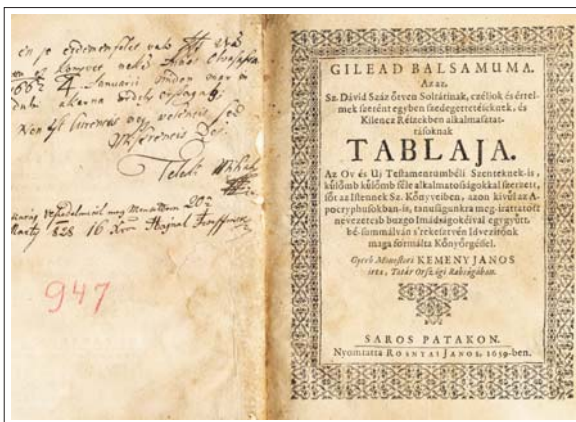
Litterae indulgentiarum pro bello contra Turcos (Augsburg, 1490. április 12. előtt) [Inc. 916]

kerkötés (dos-à-dos) [RM I. 8r 984]

követő évtizedben jelentősen gyarapodott. A legfontosabb beszerzések között kell említeni Jancsó Imre 1850-ben megvásárolt könyvtárát, Ráth György mintegy 2400 kötetes *Hungarica*-gyűjteményét, illetve a Vigyázó-könyvtár régi magyar könyvekben bővelkedő kollekciját. A régi magyar és magyar vonatkozású könyvek számára hozták létre a *Régi magyar I, II, III, IV* szakcsoportot. Régi magyar könyvből jelenleg több mint 6600 található az osztályon.

1954-ben kezdődött meg az 1800 előtti külföldi, illetve az 1850 előtti magyarországi nyomtatványok át-emeleése a nagyraktári állományból. Ide került minden olyan régi szakból kiemelt, illetve újonnan beszerzett könyv, amelynek őrzése különös gondot igényelt. Az 1800 előtti külföldi nyomtatványok állományán belül önálló csoportot alkotnak az 1500 és 1550 között nyomtatott antikvák, melyek száma ma 1200 körül van. Itt kapnak helyet azok a muzeális könyvek, amelyeket egykori tulajdonosaik személye vagy autográf bejegyzéseik tesznek értékessé, de ide kerültek olyan, korábban önálló gyűjteményekbe sorolt művek, mint a Széchenyi Múzeum és a Bolyai-gyűjtemény tételei, sőt a különösen gazdagon illusztrált vagy az értékes kötésű nyomtatványok is. A gyűjteménynek ez a része ma közel 18.000 kötetet számlál; az állományról betű- és időrendi katalógus segítségével tájékozódhatunk.

Kemény János. *Gilead Balsamum* (Sárospatak, 1659) [RM I. 4r 37]

Kéziratok és hagyatékok

Már az 1832-es harmadik akadémiai nagygyűlés elrendelte régi magyar kéziratok beszerzését, vagy – ha ez nem lehetséges – legalább betűhű lemásoltatását:

Minthogy lappangó régi kézirtainkban sok kincse rejtezik nyelvünknek, mellyek reánk nézve használatlanok maradnak, minthogy birtokosaik azokon ki nem akarnak adni, holott azok a' grammatika és szótár készítésében nagy fontosságúak; a' titoknok [Döbrentei Gábor] azt javasolja, hogy a' nevezetbeknek a' társaság költségein leiratása rendeltessék.

A Teleki-könyvtár mintegy 600 kötet kéziratot tartalmazott, közöttük 18. századi írók és tudósok munkáit és levelezését. Gróf Teleki József a volt Kresznerics-könyvtár megvásárlásával tovább gazdagította a gyűjteményt. Ennek egyik felbecsülhetetlen értékű darabja a könyvtár egyetlen hitelesnek elismert corvinája, Ludovicus Carbo (1435–1482) itáliai humanista *De divi Mathiae regis laudibus* című műve. A görög és latin kódexeken kívül a *Régi Magyar Nyelvemlékek* című akadémiai könyvsorozat munkálatai nyo-

mán kilenc magyar kódex is ide került.

A kéziratgyűjtemény legnagyobb és legértékesebb részét a vétel és ajándékozás révén az Akadémia birtokába jutott író- és tudóshagyatékok teszik ki. A hagyatékok közül a legjelentősebbek között említhetők Kazinczy Ferenc kézirtatos művei és levelezése, Arany János műfordításai, kézirtatai és levelei, Batsányi János hagyatéka, Berzsenyi Dániel és Csokonai Vitéz Mihály kézirtatai, Vörösmarty Mihály teljes hagyatéka, Bolyai Farkas és János autográfjainak egy része. Ma itt van Ady Endre hagyatékának jelentős hányada, Balázs Béla, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc szinte teljes hagyatéka, Babits Mihály, Móricz Zsigmond és Tóth Árpád sok levele. Ide került továbbá Aczél György, Bibó István, Domanovszky Sándor, Eötvös Loránd, Fülep Lajos, Hajnal István, Moravcsik Gyula, Pilinszky János és Szekfű Gyula írásos hagyatéka is. A legújabb értékes beszerzések közül meg kell említeni Radnóti Miklós hagyatékát, mely a költő özvegye, Gyarmati Fanni ajándékaként került az osztályra.

1949 után a Kézirtattárba kerültek a korábban külön

De divi Mathiae regis laudibus
(Ferrara, 1473–75) [K 397, fol. 1r]

Waldstein János karikatúrája
Széchenyi Istvánról [K 293/3]

Doktor Johannes Faust's Magia naturalis et innaturalis (Stuttgart, 1849)
[398.019]

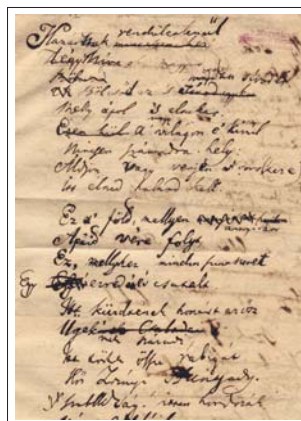

Emlékérem a Csuzor–Fogarasi szótár megjelenése alkalmára (1874)

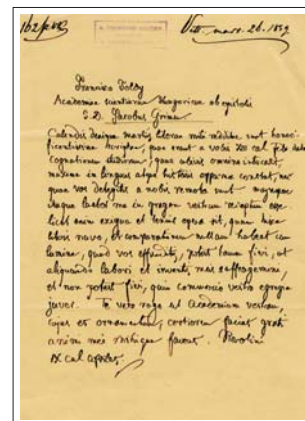
emlékszobákban és múzeumokban elhelyezett kéziratok – így a Széchenyi Múzeum, a Goethe-, a Vörösmarty- és a Mikszáth-szoba anyaga –, és a Kisfaludy Társaság kéziratyűjteménye (vele pedig Madách Imre drámai költeményének, Az ember tragédiájának kézirata), illetve ereklyetára. Ugyancsak itt található ma az akadémiai pályázatokra 1949 előtt benyújtott pályaművek és ezek bírálatai, továbbá az Akadémia Történeti Bizottságának támogatásával külföldi könyvtárakban és levéltárakban másolt magyar vonatkozású forrásanyagok is.

A Magyar Tudományos Akadémia első pecsétje [Tárgyak 15]

Vörösmarty Mihály, Szózat [K 721/I, fol. 47]

Jakob Grimm levele [RAL 162/1859]

Az 1954 előtt feldolgozott kéziratos anyag szakrendi, helyrajzi és betűrendes katalógusban kereshető. Az 1954 után feldolgozott állományt helyrajzi, szerzői és tárgyszókatalógus tárja fel. Az egyes hagyatékok és állományrészek leírását tartalmazó kötetek A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai című sorozat részeként jelennek meg.

A Régi Akadémiai Levéltár (RAL) közel 120.000 dokumentumot felölelő gyűjteménye tartalmazza az Akadémia megalapításától az 1949. évi átszervezésig terjedő, a Tudós Társaság napi működésére és az akadémiai ügyek intézésére vonatkozó iratanyagot, továbbá a Könyvtár régi irattárát. A Kézirattár méretét tekintve egyik legnagyobb, ma is gyarapodó állománya a több mint 20.000 kötetet számláló kéziratos kandidátusi és akadémiai doktori disszertációk teljes sorozata.

Külön csoportot alkotnak a 18–19. századi kéziratos térképek, a kódexek és nyomtatványok töredékeinek gyűjteménye, az akadémikusokról, írókról, költőkről és művészekről készült érmek kollekciója, a tárgyak és ereklyék, továbbá a régi könyvtári szakrendből kiemelt különösen értékes kéziratok gyűjteménye.

A mikrofilm- és fényképgyűjtemény

Az Akadémia palotájának földszintjén működő Mikrofilm-tár értékmentő és állománygyarapító tevékenységével az ország legjelentősebb ilyen jellegű gyűjteménye. Állománya ma több mint 30.000 műből áll. Ennek csaknem fele a Kézirattár és a Keleti Gyűjtemény legértékesebb anyagait, valamint az Akadémiai Levéltár egyes anyagrészeit öleli fel.

Még 1975 előtt több mint 110 külföldi városból jutottunk vásárlás és csere útján értékes mikrofilmek-

hez, melyek jelentős része magyar vonatkozású kéziratot vagy nyomtatványt tartalmaz. Itt olvashatók az Egyetemi Könyvtár kódexei és legtöbb kézírata, az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár kódexei és kézíratai, továbbá a sárospataki Református Tudományos Gyűjtemény 1945 előtt beszerzett kézíratai is. Felbecsülhetetlen értéket rögzítettünk a túrócszentmártoni, pozsonyi, késmárki, marosvásárhelyi, nagyváradi és nagyszalontai könyvtárakban helyszíni felvételekkel.

A Keleti Gyűjtemény

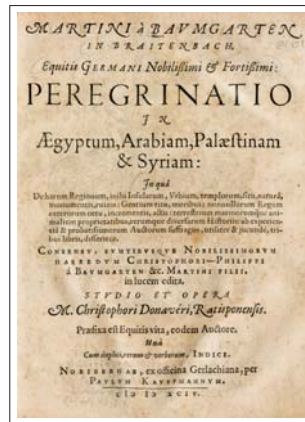
A gyűjtemény kialakításakor Rásonyi László válogatta össze az Akadémiai Könyvtár régi szakjaiból az orientalisztika tárgykörébe tartozó anyagot. Ily módon a modern könyvek mellett ide kerültek azok az antik-

vák és 17–18. századi régi könyvek is, amelyek keleti témájúak, illetve nyelvűek. A könyveken kívül itt található az ország legteljesebb, sok esetben unikális keleti folyóirat-állománya és kéziratgyűjteménye. A folyóiratok közül sok az alapítása óta jár. A Keleti Gyűjtemény több mint fél évszázados története során tovább gyarapodott vásárlás és a nemzetközi cserekapcsolatok, valamint ajándékozás révén. Állománya ma mintegy negyedmillió kötet könyv, 1200 különféle folyóiratcím, a kéziratok száma pedig meghaladja a tizenötezetret. Az olvasóteremben az ókori és a modern Keletre vonatkozó legfontosabb kézikönyvek és folyóiratok szabadpolcos elhelyezésben állnak az olvasók rendelkezésére.

Folyamatosan gyarapodó keleti vonatkozású könyv-állományunk olyan ritkaságokkal büszkélkedhet, mint

Ibrahim Müteferrika, *Tarih-i Hind al-garbi* (Isztambul, 1730), fol. 73v–74r [756.152]

Martin von Baumgarten, *Peregrinatio in Aegyptum, Arabiam, Palaestinam et Syriam* (Nürnberg, 1594) [712.909]

a magyar származású Ibrahim Müteferrika török ösnyomtatványai, az arab írásos könyvnyomtatás korai korszakának számos dokumentuma, valamint az évszázadok folyamán a térséggel kapcsolatban Európában megjelent utazási irodalom ritka példányai.

Kézirataink között egyaránt megtalálhatók történeti jelentőségű unikumok, tudománytörténeti források, illetve felbecsülhetetlen művészi értékű, illuminált kódexek. A legrégebbi kéziratunk a *Misna*, az ún. *Codex Kaufmann*, amely a hagyományos zsidó törvényirodalmat tartalmazza héber nyelven a 2. században megszerkesztett formában. A pergamenkézirat datálása vitatott, a jelenleg leginkább elfogadott vélemény szerint Itáliában, a 11. század dereka és a 12. század közepe között íródott. A három ma ismert teljes Misna-kézirat közül a tudományos közvélekedés a miénket tartja a legrégebbinek és legjobbnak. A perzsa kéziratok közül a legkorábbi datált mű az 1319-ben másolt mesegyűjtemény, a Kégl Sándor (1862–1920) hagyatékából származó *Kalíla va-Dimna*, melynek méltó párja a török gyűjteményben található ma ismert legkorábbi *Feredzs bád es-sidde* 1451-ből, valamint a magyar történelem egyik forrásműve, a szerző kézírás-

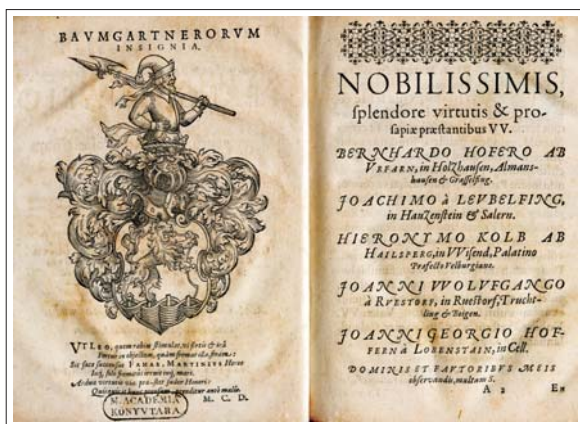

Tarih-i Üngürüş
[Török F. 57]

A Tahriz al-Burda címlapja
[Arab F 3, fol. 2r]

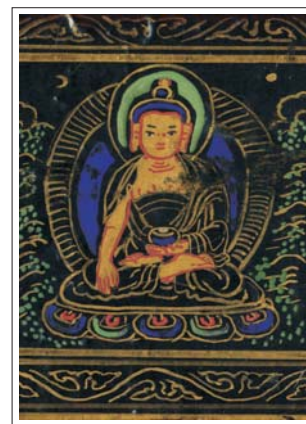
sában egyetlen példányban fennmaradt *Tarih-i Üngürüş*, 1542 körülől. Az arab kéziratok közül kiemelkedik a késői mamlúk-kori Kairó könyvművészetének ritka példánya, az 1440-es években keletkezett *Tahriz al-Burda*, mely a Mohamed prófétát dicsőítő leghíresebb költemény mellett további dicsverseket is tartalmaz. Az UNESCO Világlélekezet listájára 2009-ben felvett Kőrösi Csoma-archívum képezi az alapját Közép-Európa legnagyobb, több mint 6000

Martin von Baumgarten, *Peregrinatio in Aegyptum, Arabiam, Palaestinam et Syriam* (Nürnberg, 1594) [712.909]

Felvételek a ravaki ásatásokról,
1900–1 [Stein 44/1, 26]

A Gyémánt Szuitra első, festett oldala
(Mongólia, 19. század) [Tib. 634]

Haggáda
[Kaufmann Ms A 422, fol. 11v]

Sáhnáme, vadászjelenet
[Perzsa Fol. 12, fol. 1r]

művet tartalmazó tibeti kézirat- és fanyomatgyűjteményének. E gyűjtemény tudománytörténeti szempontból legjelentősebb dokumentumai az ún. Alexander-könyvek, amelyeket a tudós lámák állítottak össze a tibetisztika alapítójának, Kőrösi Csoma Sándornak (1784?–1842) a buddhizmusra, illetve Tibet kultúrájára vonatkozó kérdései alapján.

Gyűjteményünk őrzi a magyar keletkutatás számos kiemelkedő tudósának kéziratot hagyatékát. Ezek közé tartozik az európai iszlámkutatás máig legnagyobb alakja, Goldziher Ignác (1850–1921) felbecsülhetetlen értékű levelezése, mely a hozzá írt több mint 13.000 levelet tartalmazza. A nemzetközi érdeklődés közepontjában áll Stein Aurél (1862–1943) régész-felfedező, Belső-Ázsia világhírű kutatója magánkönyvtára, kézíratai, térképei és több mint 8000 saját fotóját tartalmazó gyűjteménye.

A Keleti Gyűjtemény féltve őrzött kincse a világ egyik legszebb héber könyvének tartott *Haggáda*, mely a 14. századi Katalóniából származik. A gazdagon illusztrált kódex a zsidó húsvét, a pészah előestéjén elmondandó imákat, költeményeket és elbeszélő szövegeket tartalmazza. Ez egyike azoknak a külön csoportot alkotó illuminált héber kéziratoknak, amelyeket a legjelentősebb ilyen jellegű alkotások között tartanak számon. A jeles perzsa eposz, a *Sáhnáme* négy kéziratot példány is megtalálható gyűjteményünkben, a legszebb miniatúrákat a 15. század közepére datálható példány tartalmazza.

SZOLGÁLTATÁSOK

- Olvasótermek, helyben
használat, tájékoztatás
- Könyvtárközi kölcsönzés
- Könyvtári kiadványok,
digitális gyűjtemények
- EOD
- Könyvtárlátogatások,
Agora programok
- Kölcsönzés
- Téma- és idézettségfigyelés,
impaktfaktor, publikációs
adatbevitel
- Reprográfiai szolgáltatások
- Könyvtárhasználati
kurzusok

Olvasóterem, helyben használat, tájékoztatás

Az Arany János u. 1. sz. alatti épület első emeletén található a központi könyv- és folyóirat-olvasóterem, 75, illetve 30 férőhellyel, valamint a két katalógusteremben 18 számítógépes munkaállomással. Itt helyeztünk el szabadpolcon mintegy 15.000 kötetnyi kézikönyvet, lexikont, szótárat, tudományterületek szerint csoportosítva. A bölcsészettudományok legfontosabb folyóiratainak teljes évfolyamai és közel 1200 rangos magyar és külföldi szaklap legfrissebb számai is megtalálhatók olvasótermünkben. Itt állítjuk ki legújabb külföldről beszerzett könyveinket, melyekről honlapunkon is hírt adunk. A központi pultnál zajlik a tájékoztatás, beiratkozás, a raktárból kért könyvek kiadása és a kölcsönzés. A folyóirattár külön tájékoztatópulttal rendelkezik.

A 2010-ben felújított második emeleten korszerűen kialakított digitális dolgozószoba várja a kutatókat, 8 asztali számítógép és 8 laptop használatára alkalmas munkaállomással. Munkatársaink segítséget nyújtanak az elektronikus források használatában, a szakirodalom

keresésében. A második emeleten kialakítottunk egy kisebb videokonferencia-termet, amely tudományos és oktatási célra vehető igénybe. Ezen a szinten található egy kényelmes társalgó is, amely szakmai eszmecserek, szemináriumi megbeszélések helyszíne is lehet.

Az Akadémia Széchenyi István téri palotájában található különgyűjteményeink saját olvasó-, illetve kutatóteremmel rendelkeznek; itt található teljes katalógusuk is.

A Könyvtár központi olvasótermét minden 18. életévét betöltött magyar és külföldi állampolgár látogathatja. Regisztrációs jeggyel ingyenesen használhatók a Könyvtár hagyományos és online katalógusai, az olvasótermi kézikönyvek, lexikonok, szótárak, enciklopédiák, a kurrens folyóiratok szabadpolcon elhelyezett legfrissebb számai, az interneten elérhető adatbázisok és elektronikus források.

A raktári állományba tartozó dokumentumok, a különgyűjtemények, valamint a digitális dolgozószoba hasz-

Olvasóterem

Társalgó

Digitális dolgozószoba

nálatahoz, a kölcsönzés és a könyvtárközi kölcsönzés igénybevételéhez térítéses olvasójegy szükséges. Az olvasóteremben és a digitális dolgozószobában lehe-

tőség van saját számítógépes eszközök (laptop, pen-drive) használatára is; a Könyvtár nyilvános tereiben mindenütt működik wifi. Állandó látogatójeggyel rendelkező olvasóinknak egyéb kényelmi szolgáltatásokat is nyújtunk: online katalógusunkon keresztül akár otthonról is elküldhetik könyvek, folyóiratok előkészítésére vonatkozó kéréseiket, vagy meghosszabbíthatják kölcsönzéseiket. A Könyvtár olvasószolgálatával készséggel nyújt általános, szakirodalmi és bibliográfiai tájékoztatást akár személyesen, akár telefonon vagy elektronikus levélben.

Kölcsönzés

Az MTA Könyvtárában – a gyűjtemény jellegéből adódóan – mind a kölcsönzésre jogosultak, mind a kölcsönözhető dokumentumok köre korlátozott. A könyvtár csak 1900 után megjelent kiadványokat

kölcsönöz. Nem kölcsönözhető a folyóiratok, a segédkönyvtári dokumentumok, a szótárak, az albumok, a térképek stb. A Keleti Gyűjteményből történő kölcsönzésre további korlátozások vonatkoznak.

Könyvtárközi kölcsönzés

Beiratkozott olvasóink nemcsak saját gyűjteményünket használhatják, hanem hozzájuthatnak több száz más könyvtár dokumentumaihoz is. Könyvtárközi kölcsönzés keretében vállaljuk a nálunk nem megtalálható dokumentumok bel- és külföldi könyvtáraktól történő beszerzését. E szolgáltatást a Könyvtár valamennyi, állandó látogatójeggyel rendelkező olvasója igénybe veheti. A belföldi dokumentumkölcsönzés ingyenes, a postaköltséget az MTAK fizeti. A másolatok árát a szol-

gáltató könyvtár állapítja meg, ez viszont az olvasót terheli. Ha olvasóknak olyan dokumentumra vagy másolatra van szüksége, mely magyarországi könyvtárakban nem található meg, azt igyekszünk külföldi gyűjteményektől kölcsönözni. A nemzetközi kölcsönzés térítéses szolgáltatás, melynek költségeit az olvasó vállalja. Intézményünk azonban kedvezményt nyújt ehhez: olvasóink évente 5 kötetet 50%-kal csökkentett áron rendelhetnek meg.

Téma- és idézettségfigyelés, impaktfaktor, publikációs adatbevitel

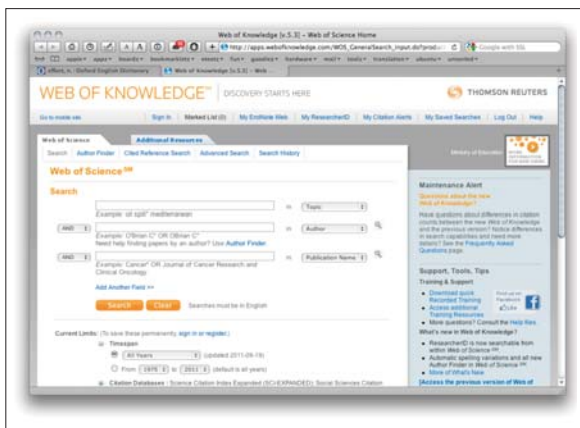
A Számítógépes Referenz Szolgálat bármely tudományterület művelői részére 1980 óta keres idézettséget és állít össze impaktfaktor-listát. Szolgáltatásai között szerepel a témafigyelés, valamint a publikációs adattárakba történő adatbevitel.

Téma és idézettség figyeléséhez, illetve az impaktfaktor-lista összeállításához a Számítógépes Referenz Szolgálat a Thomson Reuters adatbázisait használja:

- Science Citation Index Expanded (1975–)
- Social Sciences Citation Index (1975–)
- Arts & Humanities Citation Index (1975–)
- Journal Citation Reports (1975–)
- Essential Science Indicators (2001–)

A szakirodalmi témafigyelést munkatársaink a megrendelő által megadott kritériumok alapján végzik a Könyvtárban elérhető adatbázisok felhasználásával. Idézettséget 1975-től, impaktfaktor-listát a természettudományok területén 1975-től, a társadalom- és a humán tudományok művelőinek 1977-től készítene; ehhez szükség van a megrendelő által összeállított publikációs listára.

Ügyfeleink a publikációs lista és az idézettségi adatok birtokában megrendelhetik a teljes lista beépítését a Magyar Tudományos Művek Tárába, mely a magyar tudományos élet szereplőinek publikációit, illetve azok idézettségét gyűjti és tárolja. Ezen szolgáltatásaink térítéskötelesek.

Web of Knowledge

Könyvtári kiadványok, digitális gyűjtemények

Könyvtárunk alapítása óta arra törekszik, hogy egyedülálló állományát a tudomány nemzetközi világában is ismertté tegye, és az érdeklődők mind szélesebb körének mutassa be. Kiadványsorozataiban egy-egy nyelvre vagy hagyatékra vonatkozó nyomtatott katalógusokat jelentet meg (*A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai; Oriental Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*). Kiadja a gyűjteményeihez kapcsolódó, illetve a könyvtárban zajló tudományos kutatások legfrissebb eredményeit. A Keleti Gyűjtemény reprint- és tanulmánysorozatában a magyar keletkutatás legkiválóbb képviselőinek tollából származó műveket publikál. E kiadványok megvásárolhatók olvasószolgálatunkon, s a teljes lista megtalálható a Könyvtár honlapján.

Gyűjteményünk legféltettebb kincseit nemcsak számos kiállításon, hanem a világhálón is bemutatjuk. Honlapunkon elérhető digitális gyűjteményeinkben nagy tudósaink, költőink kézíratait, leveleit tesszük közzé gaz-

dagon illusztrálva, tudományos igénnyel kommentálva, több nyelven. Hadd említsük meg például a Bolyai János, Radnóti Miklós, Kőrösi Csoma Sándor vagy Stein Aurél hagyatékát bemutató összeállításokat.

Képkönyvtár-adatbázisunk a *Magyar Digitális Képkönyvtár* nevű országos projekt részeként jött létre 2010-ben. Ez a képgyűjtemény saját digitalizált dokumentumainkon kívül hat akadémiai kutatóintézet képanyagát is magában foglalja, jelenleg kb. 2500 képet tartalmaz.

Az OTKA és a Könyvtár által 2009-ben létrehozott Repozitórium (*REAL – Repository of the Academy's Library*) a hazai tudományos publikációk szabad hozzáférésű tárhelye. A REAL-OTKA-ban az OTKA támogatásával született tudományos szakkikkek és az OTKA-projektek zárójelentései szerepelnek. A REAL-D az MTA-hoz újabban benyújtott nagydoktori értekezéseket, illetve ezek téziseit tartalmazza.

Thomas Ender, *Trencsén a Vág jobb partjáról* [Ms 4409/13]

Thomas Ender, *A sárospataki vár* [Ms 4409/220]

Reprográfiai szolgáltatások

A könyvtári dokumentumokról olvasóink fekete-fehér vagy színes fénymásolatot készíthetnek, illetve rendelhetnek. Az olvasóteremben egy pénzermével működő és egy feltöltőkártyás önkiszolgáló másológép áll látogatóink rendelkezésére; az utóbbival szkennelni és nyomtatni is lehet. A szkennelt anyagok pendrive-ra menthetők vagy e-mailben továbbíthatók. Fénymásolást, szkennelést, nyomtatást a második emeleti Másoló Műhelyben is lehet rendelni. Bizonyos dokumentumok nem másolhatók, az 1900 előtti kiadványok esetében ehhez mindig külön engedély szükséges. A modern könyv- és folyóirat-gyűjtemény dokumentu-

mairól korlátozott számban saját digitális fényképezőgéppel is készíthető felvétel.

Publikálásra szánt, igényes kivitelű digitális fotót, szkennelést, mikrofilmzést, CD-re és DVD-re írást, színes vagy fekete-fehér papírmásolatot a Mikrofilm-tár fotólaboratóriumában készítünk, térítés ellenében. A 2000-ben megindult különféle digitalizálási projektek munkálatait az esetek többségében munkatársaink végzik. Tervezett kiadványokhoz digitális gyűjteményeink képanyagából is rendelhető másolat.

EOD

Az EOD (*eBooks on Demand; e-könyvek megrendelésre*) szolgáltatását 10 európai ország 23 könyvtára kínálja 2007 óta folyamatosan bekapcsolódva a programba. Ennek keretében a szerzői jogi korlátozások alól felszabadult könyvek digitalizálása rendelhető meg a konzorcium könyvtáraiból, így az MTA Könyvtárának állományából is. Könyvtárunkban elsősorban az 1800 és 1930 között kiadott könyvek esetében van erre lehetőség; az 1800 előtt megjelent művek digitali-

zálását egyedi elbírálás alapján végezzük, a dokumentum állapotától és értékétől függően.

A könyvtárunk gyűjteményéből kiválasztott könyvet a megrendelés után digitalizáljuk, és online vagy személyes fizetést követően letölthető egy pdf-fájl, melynek teljes szövege kereshető, másolható, beszűrhető, kinyomtatható, és tartalmazza az eredetiben előforduló bejegyzéseket, jelöléseket és széljegyzeteket.

Könyvtárhasználati kurzusok

Könyvtárunk gyűjteményének és szolgáltatásainak részletes bemutatásával igyekszünk segítséget nyújtani a digitális írástudás fejlesztésében, az eredményes tudományos kutatásban és képzésben. Rendszeresen tartunk könyvtárhasználati kurzusokat előre meghirdetett időpontokban, melyeken bárki részt vehet. A témakörök a következők:

- Bemutatkozik az MTA Könyvtára
- Hogyan tájékozódjam a könyvtár elektronikus forrásai között?
- Irodalomkutatás és információkeresés egy tudományos szakkönyvtárban

- Hogyan írjunk szakdolgozatot?
- Nyílt hozzáférésű tudományos adatbázisok a kutatásban
- Hazai cikkgyűjtemények, repozitóriumok bemutatása
- Hogyan publikáljak? – Tudományos adatbázisok a kutatás világában

Várjuk hallgatói csoportok jelentkezését is – oktatójuk kíséretében – egy-egy kutatásmódszertani órára. A gyakorlati tudnivalók mellett szívesen ismertetjük a csoport szakterületének könyvtári forrásait is.

Konferenciaterem

Könyvtárlátogatások, Agora programok

Az MTA Könyvtára szeretné minél szélesebb körben megismertetni gyűjteményeit és szolgáltatásait olvasóival és az érdeklődőkkel. Szívesen fogadunk látogatócsoportokat előzetes egyeztetés alapján, hogy bemutatthassuk intézményünket.

Könyvtárunk egyik fontos célja, hogy olvasóink és a hozzánk látogatók az épület falai között valódi közösségi térre találjanak. Az Agora program keretében

kiállításokat, előadásokat, közösségi eseményeket rendezünk. Ezek helyszíne az épület második emeletén, a Dunára néző szárnyban található 120 férőhelyes konferenciaterem és a földszinti 40–50 fős Vasarely-terem.

Előadótermeinket más szervezetek is igénybe vehetik: ezeket szívesen bocsátjuk rendelkezésre kulturális rendezvényekhez (pl. könyvbemutatók, doktori védések, szervezeti gyűlések, workshopok).

Konferenciaterem

**Magyar Tudományos
Akadémia Könyvtára**

1051 Budapest V., Arany János u. 1.
Telefon: (061) 411-6100
Fax: (061) 331-6954
E-mail: mtak@mtak.hu
www.mtak.hu

